

Berilo Jugoslovanskega odbora iz Italije

BORZONICA

POŠILJA: IVAN UČENIKOV - KAIRO RUE MANSHAET EL MAHRANI ŠT. 5

Leto: 4.

Št. 132

22. oktobra 1944.

ŽIVIO OSVOBOJENI BEOGRAD! ŽIVIO MARŠAL TITO! - ŽIVELA VELIKA, SVOBODNA JUGOSLAVIJA!

Moskva, 20. okt. (Reuter). — Maršal Staljin je danes zvečer v svojem drugem povelju, naslovljenem generalu Tolbukinu, naznanil, da so enote III. Ukrajinske fronte s sodelovanjem Narodno osvobodilne vojske maršala Tita očistile nemške garnizije v Beogradu in osvobodile glavno mesto naše zaveznice Jugoslavije.

Ta radostna vest, ki nam je orosila oči s srečo in zahvalnostjo Narodno osvobodilni vojski maršala Tita in bratskim bojevnikom Rdeče vojske, je napolnila naša srca s trdno vero in upanjem, da ni več daleč čas, ko bo nova, velika demokratična in federativna Jugoslavija zaživela v vsej svoji veličini. V tem trenutku hite naše čestitke junaškemu Beogradu, kjer danes plapolajo osvobodilne zastave nove Jugoslavije; naše čestitke in zahvale pa hite tudi narodnemu osvoboditelju, maršalu Titu in našemu velikemu zaščitniku maršalu Staljinu. Živio osvobojeni Beograd! Živio maršal Tito! Živio maršal Staljin! Živela velika, svobodna, demokratična, federativna Jugoslavija!

Radijo "Svobodna Jugoslavija" je naznanil, da so bile med prvimi enotami, ki so prestopile Beograd, naše primorske brigade. S ponosom in zadoščenjem smo Primorski Slovenci sprejeli to vest, ki nam ponovno potrjuje, da so naše primorske udarne sile prisotne po vseh predelih Jugoslavije. S prav posebno samozavestjo pa bodo to novico sprejeli vsi naši bratje po primorski zemlji, ki jim bo junaško delo slovenskih primorskih brigad za osvoboditev jugoslovanske prestolice, ponovno potrdilo, da smo sestavni del Velike Jugoslavije in ponovni dokaz naše volje in našega hotenja. Takrat, ko bodo pri zeleni mizi razpravljali o bodočih evropskih mejah, bodo primorske brigade že s samim svojim življenjem lahko razgnale vsak predsodek in vsako temno misel, ki bi se pojavila med morebitnimi zagovorniki tistih metod, ki so v versajskem miru imele prvo besedo. Kakšen pa bo šele ponos tistih naših fantov, ki bodo s svojo prisotnostjo za vse večne čase s slavo ovenčali primorsko zemljo, ki je prisostvovala osvobojenju srca Jugoslavije.

Po končani prvi svetovni vojni in v teku zadnjih 25 let so mnogo prevečkrat padale opazke češ, da so Slovenijo drugi osvobodili in da mora zaradi

tega biti Slovenija večno hvaležna svojim osvoboditeljem. Ti očitki bi lahko premnogokrat izostali, če bi bilo več bratskega čuta med "osvobodilci" leta 1918. Tudi v tem pogledu bo nova Jugoslavija drugače ravnala. Vsi osvobodilci iz te vojne bodo enakopravni in nobena pokrajina ne bo imela drugi kaj očitati, ker so vse jugoslovanske dežele skupno povezane v nadčloveških naporih za osvoboditev in zgraditev nove, večje in boljše Jugoslavije. Tudi v tem je razlika med staro in novo južnoslovansko domovino. Po tej vojni ne bo več "imenitnikov" na eni strani, na drugi pa "hvaležne raje". Vse se je v krvi, v solzah, v trpljenju in grobovih izravnalo. Medsebojno prelita kri, tako slovenska kakor hrvaška, srbska, črnogorska, macedonska itd. za skupno demokratično in federativno Jugoslavijo je zajamčila za vse večne čase enakopravnost vsem in vsakomer.

***

"...ZA GRADOM TEČE RDEČA KRI, DA BI GNALA MLINSKE KAMNE TRI"

Slovenska narodna pesem, ki poje o Beogradu, "kjer teče rdeča kri, da bi gnala mlinske kamne tri", ni imela svojega pomena samo za Laudonove čase, to je 1.1789, ko je Laudon zavzel Beograd, pač pa že neštetokrat prej. Ne pravijo zastonj o Beogradu, da je to "najbolj krvavi kamen vseh bojišč Evrope".

Nekaj zgodovine naše prestolice ne bo odveč, v teh dneh, ko po beograjskih ulicah zopet teče kri. Kadar govorimo o zgodovini beograjskega mesta, mislimo seveda na beograjsko trdnjavo. V turških časih je bilo mesto namreč še tako majhno, da je njegov glavni del spadal med obzidja znamenite trdnjave ob ustju Save in Donave.

V avgustu 1.1717. je princ Evgen Savojski zavzel Beograd. Turki so bili tako premagani, da so morali odstopiti Avstriji poleg drugih pokrajin tudi severno Srbijo z Beogradom. Po vsem krščanskem svetu je zavladalo takrat silno veselje nad tem, da je izginil polumesec iz Beograda.

Prva skrb takratne avstrijske vlade je bila, da utrdi Beograd, da "ostane za sedaj in za vse večne čase (... nun und künftigen weltewigen Zeiten).

Pri tem je avstrijsko vladu podpiral papež Benedikt XIII., ki je ukazal dvakrat (1.1725 in 1.1730) duhovščini nemških in ogrskih dežel, da mora nabrati za utrdbo Beograda in Temešvara v 5 letih po 800.000 goldinarjev; duhovščina v Neaplju, Siciliji in Milanu je morala istočasno nabrati dvakrat po 1.200.000 goldinarjev. Pet let kasneje je papež Klement XII. ta ukaz ponovil. Trdnjavo so gradili med najsilnejše trdnjave v Evropi. Avstrijska vlada je zahtevala, da mora biti prebivalstvo vseh važnih obmejnih utrjenih mest nemško in katoliško. Zato so se morali 1.1724 Srbi izseliti iz utrjenega dela Beograda. Naselili so se tik utrd ob Savi (Savsko mesto, kjer so se Nemci trdovratno upirali narodnim osvobodilcem), dočim so stanovali v utrjenem delu mesta, ki je bil pretežno ob Donavi (Donavsko mesto), Nemci iz Wormsa, Speiera, iz Avstrije in od drugod. Takrat je bila v Beogradu štirirazredna jezuitska gimnazija. Neko takratno poročilo omenja, da je bilo v Beogradu takrat 138 nemških rokodelcev.

Komaj je bila trdnjava dobro dovršena, se je ponovno 1.1737 vnela vojna s Turčijo, v kateri je bila Avstrija hudo tepena. Ko je bil 23. julija 1739 grof Wallis pri Grocki ob Donavi premagan, jo je kar popihal preko Donave in ni poskušal močno utrjenega Beograda niti braniti.

Za ta čin se je sicer šel pokorit v najstrašnejšo ječo pokojne Avstrije, v grozni Spielberg pri Brnu, a usoda Beograda je bila odločena. V beograjskem miru je zgubila Avstrija poleg drugega tudi Srbijo z Beogradom. Turki so Avstrijcem dovolili samo, da poderejo utrdbe, ki so jih bili v Beogradu in okolici zgradili. To se je zgodilo pozimi 1739 in spomlati 1740. leta. Noč in dan je podiralo na sto in sto delavcev silno trdnjavo. General Schmettan, ki je vodil podiranje, pravi v nekem poročilu, da potrebuje 4.000 delavcev, če hoče delo dovršiti v določenem roku.

Tako se je zopet enkrat igrala vojna z delom človeškega duha in z znojem tisočerih rok...

Ostal je samo tisti del trdnjave, ki so ga bili zgradili Turki pred prihodom Avstrijcev. Ta je preživel z nekaterimi izgubami tudi prvo svetovno vojno.

Ko so se Srbi osvobodili, je ostala beograjska trdnjava - Gornji grad - v turških rokah, dokler ni prišel čas, da so morali tudi to zadnje oporišče svojega gospodstva v Srbiji zapustiti.

22. SEPTEMBRA 1915

Poročilo o zavzetju Beograda v prvi svetovni vojni po Nemcih in Avstrijcih pravi tole:

"Noč 22. septembra 1915 je bila strašna. Nemška artiljerija je neprestano bombardirala mesto. Ko se je 23. septembra zdanilo, ga ni bilo mogoče več spoznati. Vse je bilo zmetano, po ulicah je vladal strašen nered in mnogo hiš je bilo porušenih. Ponoči naslednjega dne so Nemci in Avstrijci prešli čez Donavo. Na donavski obali, na Adi Ciganliji so bile strašne borbe na nož. Ravno tako tudi pri porušenem Savskem mostu. V glavnem je napadala Koevesova armada pod vrhovnim poveljstvom nemškega generala v. Mackensena. Na enega Srba je napadalo 10 Nemcev in Avstrijcev. En srbski top je obstreljevalo 15 nemških. V treh dneh so Nemci izstrelili na Beograd 100.000 topovskih streliv vseh

kalibrov. 24. septembra so predrli do Dušanove ulice in začeli so strašni poulični boji. 26. septembra so se borili zadnji junaki na barikadah pred vseučiliščem in ob gledališču. Tega dne so se Srbi pod poveljstvom generala Mihajla Živkovića dobesedno borili do zadnje kaplje krvi.

KRVAVA CVETNA NEDELJA 1941

Na cvetno nedeljo, dne 6. aprila 1941 ob 7.10 zjutraj so se vsuli - brez vsake vojne napovedi - prusijaški letalski razbojniki nad Beograd. Že kmalu je bilo vse mesto zavito v dim in mnogo zgradb je bilo v ognju. Barbarski prusijaški napad je našel ljudi na ulicah, ko so odhajali ali pa prihajali k službi božji. Zato so bile tudi žrtve ob tem prvem napadu tako številne.

Drugo bombardiranje je pričelo okrog 10.30 Razdejanje je bilo tudi pri tem zločinskem napadu nepopisno. Popoldne istega dne so se nad junaško mesto spustili nemški Stuka-bombniki in bombardirali vse od kraja. Nemški strmoglavci so napadali gruče beguncev, avtobuse in sploh vsa vozila.

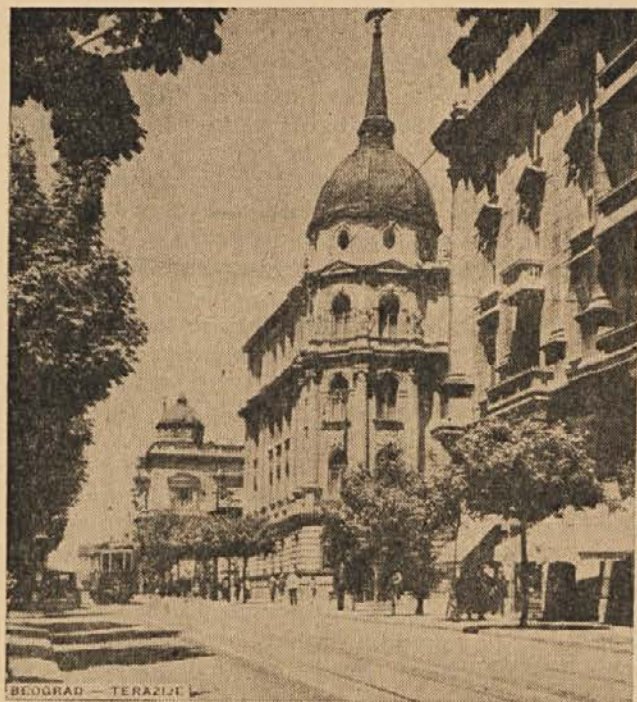
Bombardiranje se je ponovilo naslednjega dne, v ponedeljek 7. aprila. Bivši ameriški poslanik v Beogradu Arthur Bliss Lane pravi takole: "Iz Dedinja smo gledali na Beograd, ki je bil ves v plamenu in dimu. Popoldne sem z avtomobilom odšel v mesto, da si od blizu ogledam celotni položaj in da poiščem go. Mabel Grujić, znano Američanko. Stanovanje sem našel popolnoma razdejano. Veliko število bomb so Nemci zmetali v sredino mesta, čeravno tam ni bilo nikakih vojaških objektov. Poslopja so gorela in vročina je bila tako velika, da nas je peklo v obraz, čeravno smo vozili s hitrostjo 45 kilometrov na uro. Ulice so bile nastlane razbite opeke in drobcev šip. Zadnji del poslaniškega poslopja je bil popolnoma razdejan. Sosedno stavbo je zadelo sedem bomb. To noč je bilo mesto ena sama mogočna baklja.

Na veliki petek, 11. aprila so bombardirali mesto Madjari. Zopet je bilo nekaj sto ljudi mrtvih. V mestu je zmanjkalo živil, vode, električne luči, telefona, brzojava in tudi policije. Nekaj dni kasneje je nemško poslaništvo ocenilo število žrtev na 15.000 ubitih.

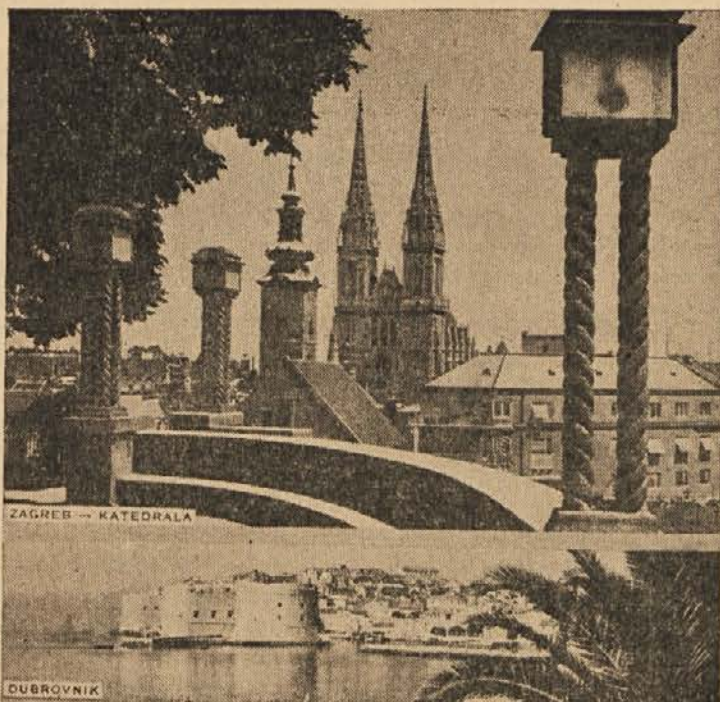
Zgodaj zjutraj, 12. aprila so Jugoslovani pognali v zrak vse tri mostove na Donavi in Savi. Eksplozije so bile tako močne, da so stresale našo hišo na Dedinju, ki je 5 kilometrov od tam oddaljena. Zvečer so se pokazali v mestu prvi Nemci - častnik z 12 motociklisti. Donavo so prekoračili pri Pančevu s parnikom in tako mesto uradno zasedli. Na velikonočno nedeljo, 13. aprila, so defilirale po beograjskih ulicah mehanizirane nemške čete, ki so prihajale iz jugovzhoda."

Po treh letih in pol preživlja danes Beograd zopet krvave dneve, sedaj za kočno osvoboditev jugoslovanske prestolice. Česar takrat ni zmogla organizirana jugoslovanska armada, ki je po enem tednu borbe položila orožje, to danes po treh letih in pol dopolnjujejo čete jugoslovanske Narodne osvobodilne vojske pod vodstvom maršala Tita in z ramo v rami z junaškimi bojevniki bratske slovanske vojske. V naslednjih dneh bomo gotovo lavili končno osvobojenje jugoslovanskega glavnega mesta in s tem osvobojenjem zabetonirali nove temelje bodoči demokratični in federativni Jugoslaviji.

NA PRAGU OSVOBOJENJA

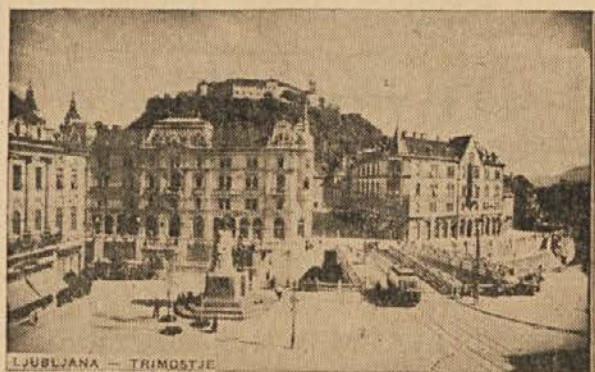

BEOGRAD — TERAZIJE

ZAGREB — KATEDRALA

DUBROVNIK

LJUBLJANA — TRIMOSTJE

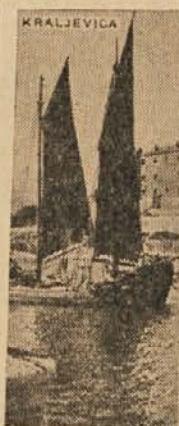
JUGOSLOVANSKI PARLAMENT
SIMBOL
JUTRIŠNJE
DEMOKRACIJE

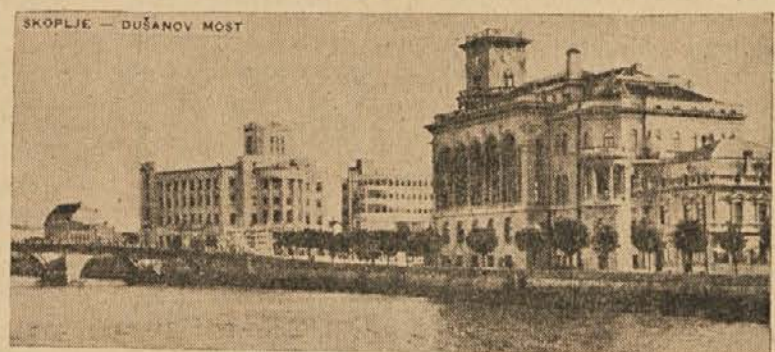
GORICA

SARAJEVO — GRADSKA VIJEĆNICA

KRALJEVICA

SKOPLJE — DUŠANOV MOST

BLED

PERAST V BOKI KOTORSKI

BORBENO EDINSTVO SLOVANSKIH NARODOV

Aleksander Gundorov

Pred kratkim je izšla iz tiska knjiga sovjetskega generala A. Gundorova pod gornjim naslovom. Iz knjige prinašamo nekaj temeljnih misli.

Narodi Sovjetske zveze nimajo nikakih osvojevalnih ciljev v osvobodilni borbi proti hitlerjevski Nemčiji. Ti narodi se borijo za popolno osvobodjenje ozemlja svoje domovine od nemškega fašistskega jarma, obenem pa so pripravljene pomagati bratskim narodom tudi v njihovi lastni osvobodilni borbi proti Hitlerjevemu nasilju, da bi se tudi tem narodom zamčilo mirno in svobodno življenje. Narodi ZSSR želijo, da bi njihovi veliki in mali sosede živeli svobodno in samostojno v tesnih in prijateljskih medsebojnih odnosih do ZSSR. To je pogostokrat že izjavila sovjetska vlada in to je potrdil ob raznih prilikah tudi maršal Staljin.

Najširše plasti slovanskih narodov so se v zgodovini lahko nešteto krat prepričale o iskrenem prijateljstvu ruskega naroda do svojih slovanskih posestrim. Z rusko pomočjo sta prišli v 19. stoletju Bolgarija in Srbija do svoje lastne državne samostojnosti. Ruski, ukrajinski in bjelo-ruski narodi so v mnogem sodelovali pri osvoboditvi svojih slovanskih bratov.

Če bi 1.1918. mlada Rdeča vojska ne nastopila z vso silo proti nemškemu okupatorju v Ukrajini in Bjelorusiji, bi bili zelo težko postavljeni pogoji za oblikovanje samostojnih slovanskih držav v zahodni in južnovzhodni Evropi (Češkoslovaška, Jugoslavija in Poljska). Prijateljstvo in bratstvo slovanskih narodov do velike slovanske Rusije je živelo in se krepilo stoletja v dušah preprostega naroda. To prijateljstvo pa ni šlo v račun vladajočim krogom, zato so ga poskušali z vsemi sredstvi izkoreniniti. Vlastodržci so se bali demokratičnega in revolucionarnega vpliva, ki bi ga Rusija v svoji preropenosti, mogla še globlje in učinkovitejše vsaditi v duše bratskih slovanskih narodov. V svojem pohlepu po materialnih ugodnostih in sebičnosti so te klike podlegle obljubam imperijalistov cesarske Nemčije in habsburgovske monarhije in pričele sejati razdor med posameznimi slovanskimi narodi in širiti mržnjo proti ZSSR. V svoji podli politiki so se oprijemale metod držav, pod katerim jarmom so same nekdanje ječale. V notranji politiki so se posluževale te klike pristnih fašistskih metod. Seveda je od te protinarodne in protisovjetske politike imel največje koristi Hitler, ki si je postavil cilj, da se pripravi na imperialistično vojno in na vsenemško svetovno gospodstvo. Tako je Hitler brez posebnih težkoč osvojil najprej samostojne slovanske države.

Pogledi slovanskih narodov so se po napadu hitlerjevskih hord na njihovo ozemlje obrnili na vzhod k velikemu ruskemu narodu. Sovjetska vlada, ki je pogostokrat opominjala svet o naraščajoči nevarnosti vojne s strani Hitlerjeve Nemčije, je v novi situaciji brez kakršnega koli predsodka vzela pod zaščito slovanske države. Meseca marca 1941 je ZSSR sklenila z Jugoslavijo prijateljsko in nena-

padalno pogodbo. Ta plemeniti korak ZSSR je med narodi v Jugoslaviji napravil največji vtis in močno poglobil čustva vseh Jugoslovanov do mogočne Sovjetske zveze.

Zahrbtni napad Hitlerja na ZSSR je sklenil jugoslovanske vrste v jeklen blok odpora proti nacističnemu in fašistskemu okupatorju. Od prvega dne domovinske borbe so slovanski narodi neomajno verjeli v končno zmago velikega bratskega naroda. Junaška borba Rdeče vojske in strahoviti udarci, ki jih je z dneva v dan prejela Hitlerjeva vojna mašinerija, so nacistični tretji rajh končno privedli na rob katastrofe. Vse to je še bolj krepilo povezanost slovanskih narodov do bratske Rusije v borbi za lastno svobodo in neodvisnost.

Velika domovinska vojna Sovjetske Rusije proti fašistskim zavojevalcem je prav posebno pokazala, da je ravno ZSSR tista zemlja, v kateri so se zbrale neizčrpne sile za odpor proti nacističnim zavojevalcem sveta. Mogočni udarci Rdeče vojske so slovanskim narodom krepili vero in upanje v boljšo bodočnost. S svojo aktivno borbo proti sovražniku in s pomočjo zavezniških armad so v mnogem skrajšali čas lastnega osvobodjenja.

SLOVENSKA KOLONIJA V KAIRU

priredi

v nedeljo, dne 29. oktobra 1944

ob 17. uri v prostorih

ČČ.ŠOLSKIH BRATOV V ULICI HUSSEIN

SPOMINSKO SVEČANOST

OB

STOLETNICI ROJSTVA SIMONA GREGORČIČA.

••

Na vzporedu je govor o Gregorčiču kot pesniku preroku, nekaj recitacij Gregorčičevih pesnitev, nekaj živih prigodnih prizorov s petjem in instrumentalno spremljavo ter zborovsko petje.

Čisti dobiček je namenjen podporni organizaciji

"COMITE YUGOSLAVE D'AIDE AUX REFUGIES NATIONAUX".

Vabimo vse rojakinje in rojake ter prijatelje Jugoslovanov k čim večji udeležbi, ki naj bo naša skupna manifestacija hvalečnosti do velikega goriškega slavca.

Pripravljali odbor.

ČETRT STOLETJA SLOVENSKE UNIVERZE

V teh dneh praznuje slovenska univerza v Ljubljani četrtsotletnico odkar so se prvič odprla vrata slovenski mladini za vstop k najvišjim vrelcem kulture in znanja.

Ko se je slovenski narod po svojih kulturnih prosvetiteljih zavedel svoje biti in svojega življenja, je kar sama po sebi zrasla odločna misel po lastni univerzi. Vzporedno z narodnim prebujenjem in z oblikovanjem slovenskega političnega programa, ki se je zadnja desetletja pred prvo svetovno vojno zlival v eno samo vodilno misel: Jugoslavija, je slovenska univerza v tem programu zavzela prvo točko našega kulturnega hotenja. Dolga je doba, odkar se je misel porodila in dolga je tudi doba, ko je ta misel doživela svoje prvo ostvarjenje. Sam Napoleon nam je dal prvo slovensko univerzo, ki so jo dunajski mogotci zopet zaprli. Od tedaj dalje pa je slovenska univerza postala slovensko Kosovo, zajela je ves narod in postala cilj vsega našega kulturnega snovanja.

Trda in težka je bila pot slovenske univerze tudi potem, ko so se pred petindvajsetimi leti njena vrata končno odprla. V svobodni državi so se vedno našle monopolistično-hegemonistične struje, ki jim je bila rast slovenske kulture v napotje. Je nekaj nerazumljivega in za kulturnega zapadnega človeka nepojmljivega, da smo se Slovenci iskreno in ponosno obradovali vsakega kulturnega vzpona pri naših bratih, medtem ko je tam doli vsaka slovenska stopinja navzgor izzvala godrnjanje, zavist in s tem proračunske težkoče. Cele četrti Beograda je zgradila država, za dve državni stavbi v Ljubljani pa smo se leta in desetletja borili ter čisto po nepotrebnem netili negodovanje in prepir. Četrto stoletja je visela slovenska univerza med življenjem in smrtjo zaradi par grošev državnega denarja. Z novo dobo v Zedinjeni Sloveniji kot enakopravni upravni enoti federativne Jugoslavije bodo enkrat za vselej pokopani tudi vsi tisti črni dnevi, v katerih smo trepetali za življenje najvišje slovenske izobraževalne ustanove. Z lastnimi življenjskimi sokovi bo slovenska univerza že prihodnje leto na stečaj odprla svoja vrata tudi Primorskim, Koroškim in Panonskim Slovencem.

Ob jubileju 25-letnice slovenske univerze, ki pada v zadnje dejanje slovenske tragedije in v sredo odločilnih borb za končno vseslovensko osvobodjenje, ni napak, če se spomnimo dveh zelo značilnih okoliščin:

1. Delo slovenskega možganskega trusta, ki je osredotočeno v najvišji kulturni ustanovi vsakega naroda, to je vrhunska plast slovenske kulture in znanosti. Kaj je dalo iz sebe v teh zadnjih treh letih? Težko je iz tujine raziskovati in še težje soditi. Po poročilih pa, ki prihajajo iz slovenske metropole, ta najvišja plast slovenskega izobraženstva vendarle ni storila tistega, kar je narod od nje z vso upravičenostjo pričakoval. Zdi se, da so se v teh zadnjih treh letih v zelo vidni luči pokazali kvarni vplivi tujih kultur na naše življenje. Vsa ali skoraj vsa akademska elita je črpala svoje znanje in oblikovala svojo usmeritev ob tujih ognjiščih, ki so bila le tujcem prava in prikladna duševna vrela. Tistega, kar je najbolj naše in za nas najbolj pomembno, tega tam slovenski kulturni tvorci niso

našli. Tuji vzori — tuji nazori so za nas ravno tako nejasna, kakor so potvorjena gledanja. Zato so v teh treh letih in pri mnogih tudi še prej ostajale individualne narodne vrednote več ali manj zakrite, mnogim pa nedostopne.

Zdi se nam, da slovenska kulturna elita zaradi te obremenjenosti, ki jo je prinesla s seboj iz graškega, dunajskega ali katerega koli drugega neslovenskega vseučilišča, ni mogla v polnem doumeti križišča nove dobe in so zato šli tokovi novega časa mimo nje. To je velik greh. Kulturna elita ne sme pri nobenem narodu ostati zabarikadirana za debelimi zidovi znanosti in vede, pač pa mora njeno delo vsaj slediti resničnemu življenju naroda, če ga že ne more predvoditi. Velika krivica bi bila seveda, če bi v vrsto zabarikadiranih akademikov postavili celotni štab. Velike in častne izjeme so med njimi, posebno iz vrst mlajših kulturnih tvorcev.

2. Slovenska akademska mladina pa je v veliki večini zapustila svoj kulturni hram in stopila v trdo borbo s krutim in nadštevilnim sovražnikom. Mnogi slovenski akademiki so stali in stoje še danes v vrstah Narodno-osvobodilne vojske in s tem aktivno gradijo boljšo in lepšo bodočnost svojemu narodu. Razredčile so se njihove vrste, ali povsod so se vrzeli spopolnjevale z novimi silami.

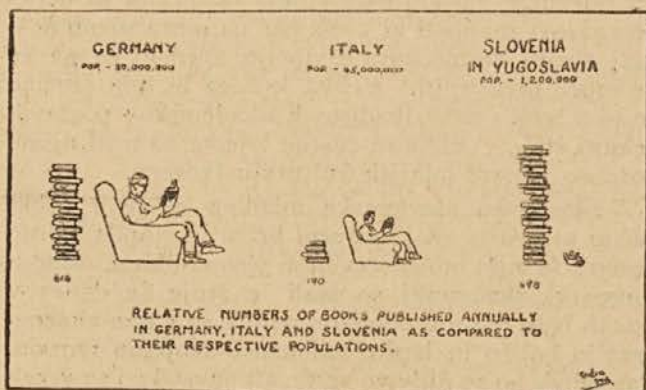
Na žalost je tudi akademska mladina imela v svojih vrstah nekaj izdajalcev, Rupnikovih pomagačev, ki pa jih bo zgodovina zbrisala, ker bo z njimi zbrisala sramotni madež najvišje slovenske kulturne inštitucije.

Ob četrtsotletnici jubileja slovenske univerze hite naše misli predvsem na grobove pripadnikov slovenske Alme Mater, ki so s svojo krvjo zasejali novo seme svobodnega slovenskega rodu in s svojimi življenji skovali nerazdružljivo celoto južnoslovsanske povezanosti in bratstva. Tako so ti narodni heroji v tej vojni dovršili tisto delo, ki je bilo prejšnji generaciji prihranjeno in so bili temelji prve Jugoslavije postavljeni na pesek. Sedanji rod pa je temelje nove Jugoslavije zabetoniral s krvjo in kostmi Slovencev, Hrvatov in Srbov in bo zato naša nova stavba nepremagljiva. Slovenske akademska mladina ima svoj velik delež pri tem delu. Ta zavest je ob sedanjem jubileju gotovo najdragocenejša.

KULTURNA RAVEN SLOVENCEV

Pri tej priliki ne bo odveč, če si priključimo v spomin visoko kulturno raven Slovencev, ki nam jo nazorno kažeta obe statistični preglednici, ki smo ju posneli po knjigi "The Slovenes Want to Live" by Joseph Clissold, New York 1942. Zlasti nazorni sta preglednici v odnosu odstotka nepismenosti v Sloveniji nasproti 2000-letni laški kulturi in glede odnosa slovenske načitanosti nasproti fašistovskemu in nacističnemu "kulturnemu vzponu".

Ob jubileju slovenske univerze sta ti dve ugotovitvi gotovo v upravičen ponos vsakega Slovencea.

Nova Jugoslavija se bo potrudila, da bo po vsej državi zavlada taka kulturna raven, s kakršno se lahko postavimo Slovenci. Za to imamo že več dokazov. Tečajji za pobijanje nepismenosti že danes, sredi vojne deluje, prosvetno delo pa je tudi ena glavnih točk naših osvobodilcev.

ZNANOST V VOJNI IN POVOJNI SLUŽBI

(Bradley Payne)

Pet let so zavezniški učenjaki in tehniški strokovnjaki trdo delali, da bi zgradili čim več obrambnih in napadalnih sredstev, s katerimi bi osvobodili človeštvo od nemške tiranije.

Ta vojna je ravno tako, kakor prejšnja, pospešila in mogočno razvila znanstvena dognanja.

Najbolj znani so uspehi, ki so bili doseženi v letalstvu. Današnja letala so močnejša, hitrejša in varnejša kakor so bila pred vojno. V mirnih časih bomo imeli v letalstvu velike koristi od odkritij in iznajdb.

Kmetijstvo je v Veliki Britaniji za časa sedanje vojne izredno napredovalo. Mehanizacija kmetijstva, posebno poljedelstva je bila izvršena do najmanjših podrobnosti. Da bi se povečala kmetijska proizvodnja, so mogočno povečali industrijo kmetijskih strojev vseh vrst. Britanski poljedelec se je prilagodil motorizaciji z veliko vnešo in zastopnostjo. Ta prilagoditev pa ne bo ostala samo vojni spomin, pač pa se bo uveljavljala tudi v povojni dobi. Mogočne tovarne tankov bodo takoj po vojni spremenili v tovarne traktorjev, ki jih ne bodo uporabili samo za izvoz, pač pa bodo našli tudi doma gotovo število kupcev, čeravno je Velika Britanija pretežno industrijska država in ne poljedelska.

Prav posebno pa se bodo poljedelski stroji uveljavili po vsej obnovljajoči se Evropi. Tu bo zapovedovala trda krutost povojnega časa, ko bodo vprežna sredstva v vsaki državi več ali manj velika redkost. Tudi v tistih državah, kjer je bila mehanizacija poljedelstva pred vojno popolnoma neznan, bodo razmere nujno zahtevale prehod — vsaj za prehodno dobo — k poljedelskemu stroju. Verjetno pa je, da bo kmet tudi v nadaljnjih letih ostal pri mehanizaciji, ko se bo enkrat prepričal o njeni veliki uporabnosti. Vojaki, ki so služili v mehaniziranih vojaških enotah, bodo najbolj vneti pionirji mehaniziranega poljedelstva.

Pa tudi druge iznajdbe, ki mogoče niso toliko senzacionalne na prvi pogled, bodo po vojni prišle do svoje veljave.

Ko so nacistične horde zasedale Ukrajino, je postalo pomanjkanje krompirja eden izmed najbolj perečih prehranjevalnih problemov Sovjetske zveze. Znani ruski učenjak Lisenko se je s svojimi sodelavci vrgel na delo kot profesor Poljedelske akademije. Posrečilo se mu je odkriti metodo, po kateri je mogoče pridobivati uporabno seme krompirja, ne iz gomolja, pač pa iz samega semenskega vršička na rastlini. Na ta način so Rusi pridelali 1.1943 8 do 9 milijonov ton krompirja. Odkritje ruskega znanstvenika bo velikega pomena pri prehrani povojne Evrope. Na Angleškem so rusko metodo z velikim uspehom uporabljali in poslali velike količine semenja na Srednji vzhod z letali.

Veliki uspehi so bili doseženi tudi z umetno razploditvijo goveje živine. V Veliki Britaniji so iznašli nov način dehidracije živil.

Tudi na drugih popriških praktičnega dela so bili doseženi zelo pomembni uspehi, ki bodo v povojni dobi koristili človeštvu. Tako je vojna vsaj eni stvari koristila.

DENARNO FINANČNA POLITIKA OD PRVE DO DRUGE SVETOVNE VOJNE IN POVOJNA VPOSTAVITEV JUGOSLOVANSKEGA DINARJA

Dr. Josip Agneletto

III.

Prav posebno občuten pa je bil ta proces v državah, kjer je bila denarna enota samo zakonito vezana na zlato podlago brez pravice do zamenjave bankovcev v zlato in brez svobodnega zlatega trga. Da ni mogel niti v državah z zlatim standardom čisti zlati sistem več uspešno funkcionirati, je vzrok v tem, da zahteva ta njegova funkcija tudi v drugih državah svoboden trg za zlato in za zlate devize. Zato se v večini držav ni moglo obnoviti ravnotežje primerjalnih cen. K temu je pripomoglo tudi dejstvo, da same države v svoji notranjosti niso poznale razmerja med inflacijo kreditov in resničnimi prihranki, med proizvodnjo zmogljivostjo svojih podjetij in med novimi mednarodnimi cenami. Denar, ki se je od zlata odcepil, ima doma drugačno ceno kakor v tujini. Veljave so bile pač stabilizirane, ali so pri tem ostale brez mednarodnega finančnega stika in medsebojne povezanosti, ki bi se morala izkazati v medsebojnem ravnotežju cen. En kilogram zlata je imel v eni državi drugačno kupno moč kakor v drugi državi. V državah z visoko veljavo, kakor v Angliji, kjer je bila kupna moč funta manjša, kakor pa kupna moč njegovi zakoniti vrednosti odgovarjajočega zlata na tujem tržišču, je bila industrijska proizvodnja dražja kakor pa produkcija v sosednjih državah. Zato angleški proizvodi niso mogli uspešno konkurirati na svetovnem trgu z blagom drugih držav, katerih proizvodni stroški so bili manjši. Zaradi tega je tudi naraščal uvoz v Anglijo, padal pa je njen izvoz.

Zato so smatrali angleški finančni krogi za potrebno, da so po polomu dunajske "Kredit Anstalt" v maju 1931 in velike nemške banke "Darmstaedter und Nationalbank" v juliju 1931 devalvirali angleški funt, da s tem preprečijo započeti beg tujih kapitalov in kratkoročnih kreditov ter izvoz zlata iz Angleškega. Devalvacija, izvršena z zakonom z dne 21. septembra 1931, je znižala vrednost angleškega funta tako, da je stala ena unča finega zlata 148 novo devalviranih šilingov namesto 84 šilingov $11 \frac{3}{4}$ pense na podlagi stabilizacije iz 1.1925. Ta ukrep je pomenil zmago gospodarskih sil nad monetarnimi. Gospodarske sile so prisilile denar, ki ni bil vravnotežen z angleško gospodarsko zmogljivostjo, da se mu prilagodi. Angleška devalvacija je bila pretresujoč udarec za vse tuje vlagatelje, ki so v zaupanju v stabilnost angleškega denarja naložili v Londonu težke milijarde svojega nacionalnega - v funte preoblikovanega premoženja. Samo evropske emisijske banke so imele 1/5 svojih rezerv naloženih v funtih pri londonskih bankah. Če bi se te naložbe spremenile v zlato, bi bil njihov obseg prekoračil večletno svetovno proizvodnjo zlata. Devalvacija angleškega funta iz 1.1931 je požrla 1/3 teh tujih naložb.

Vsaka devalvacija ima zaradi psiholoških razlogov za posledico beg zlata v tujino. Da bi Anglija to preprečila in da bi tudi preprečila beg tujega

kapitala se je odrekla zlatemu standardu, to je opustila je svobodno prodajo zlata ter ustanovila znani "Exchange Equalisation Account" (E.E.A. = račun o izenačenju menjave). To je avtonomen urad angleškega finančnega ministerstva, ustanovljen zaradi odprave zlatega standarda, ki ima nalogo, da v tesni zvezi z Bank of England urejuje in nadzira denarno politiko. Ta urad regulira kolebanja tečajev na angleškem denarnem trgu v primeri z mednarodnimi tržišči, na ta način, da vzdržuje tečaje in ž njimi tudi mednarodne ponudbe in povpraševanja po valutah in devizah v takih mejah, da ne zahtevajo od angleške emisijske banke obsežnih denarnih premikov. Odkar je prenehal tristranski finančni dogovor med Anglijo, Francijo in Ameriko, E.E.A. ne nadzira več menjalnih tečajev, pač pa uživa monopolni položaj v angleški trgovini z zlatom. Kadar je potrebno, prodaja državne obveznice, ki jih daje na razpolago finančno ministerstvo. Z izkupičkom nakupuje zlato ter ga prodaja - ali točneje povedano odstopi po določeni ceni - emisijski banki in narobe. Delovanje je precej tajinstveno. Razen nekoliko oseb, ne ve nihče na Angleškem, koliko zlata letno prihaja in koliko odhaja v tujino. Zdi se, da E.E.A. upravlja vse zlato izvzemši tiste količine, ki služijo za kritje bankovcev in ki jih upravlja sama Bank of England.

Angleškemu vzgledu so sledile tiste države, ki so bile vezane na angleški funt (livre sterling block): Irska, Kanada, Avstralija, angleške kolonije, Japonska, Argentina, Brazilija, Peru, Kitajska, Bolivija, Švedska, Norveška, Danska, Rusija, Španija in Portugalska.

Angleški devalvacijski politiki je sledila Amerika, da obvaruje svoje interese na denarnem trgu. Z zakonom z dne 31.1.1934 je devalvirala dolar tako, da je reducirala težo zlata, ki je predstavljala dolarjevo vrednost, od $25 \frac{8}{10}$ na $15 \frac{5}{21}$ grama. V italijanskih lirah izražena, znači ta devalvacija znižanje dolarjeve vrednosti od 33 na 19.50 it.lir. Isto pot je šel tudi belgijski frank.

Devalvacija velikih svetovnih denarnih vrednot je povzročila spremembo kupne moči med obema enotama in belgijskim frankom. Pred devalvacijo je bila Belgija na dobičku, ko je kupovala na Angleškem in v Ameriki, ali z druge strani niso mogle njene izvozne cene konkurirati s cenami anglosaksonskih proizvodov. Zakoni čiste gospodarske vede so v praktičnem življenju samo zakoni tendence. Tako je devalvacija angleškega funta pustila na Angleškem nespremenjene cene angleškega blaga, dočim je tujina pričakovala, sledeč narodno-gospodarskim pravilom, njih dvig. Tako mogočna je bila moč angleške gospodarske stabilnosti in vztrajnosti. To je trpko občutila zlasti belgijska industrija, ki je pričakovala od angleške devalvacije podražitev angleške proizvodnje in s tem olajšanje v konkurenčnem boju z angleškim blagom na sve-

tovnem tržišču. Belgijski izvoz je nazadoval kljub izvoznim premijam, ki jih je država plačevala za pospeševanje proizvodnje in omejitve nezaposlenosti. Medtem ko je znašal belgijski izvoz 1.1929 35.624 milijonov frankov, je dosegel 1.1934 komaj 14.022 milijonov. K temu je znatno pripomogla tudi svetovna gospodarska kriza, ki je pričela 1.1929. Iz vseh teh vzrokov je Belgija 1934. leta (poizkus Van Zeeland) devalvirala frank in s trezno stvarno denarno politiko rešila Belgijo še težjih gospodarskih motenj.

Van Zeelandov poskus je odprl v evropski monetarni politiki celo vrsto denarnih alineacij ali izravnanj. To je izravnava denarne vrednosti in denarne kupne moči neke države z denarno in gospodarsko zmogljivostjo sosednih držav. Povsod se je izkazalo, da je bila notranja vrednost denarja na podlagi stabilizacijske paritete večja kakor pa njegova kupna moč, da je bila cena blaga, ki izraža notranjo denarno vrednost v novčanih enotah višja in različna od vrednosti istega blaga, ki jo določimo na podlagi kakovosti nekega drugega blaga, ki ga za to blago moremo dobiti. Denar se je sam devalviriral zaradi raznih činjenic, pa je bilo zato treba njegovo zlato relacijo spraviti v sklad z njegovo padlo kupno močjo. Blago X je stalo 100 frs, ali vrednost tega blaga je bila na mednarodnem trgu enaka količini zlata, ki jo n.pr. predstavlja 70 frs. Kako naj izvoznik uspešno trguje, če je bil primoran svoj izdelek, ki ga je stal doma 100 frs, izraženih v zlatu, prodajati v tujini po 70 frs, izraženih v zlatu?

Ko ni bilo mogoče kljub vsem stabilizacijam ohraniti denarne stalnosti in njegove kupne moči na prejšnji višini, so se pričele evropske države s šibkimi valutami zatekati k dvostranskim klirinškim pogodbam. Kliring je otrok denarnih zmešnjav. Njegov namen je bil, da vzdrži nespremenjeno vrednost šibkega denarja. Kliring pa ni mogel denarja urejevati in popravljati, kakor se je to dogajalo dokler so bila denarna tržišča svobodna in odprta. Kliring ne dopušča trgovini, da bi se zavarovala za bodočnost, in s pravočasnim kritjem omejila rizik kolebanja cen. Kliring onemogoča terminske cene in zamenjavo, uničuje sigurnost dobička in inicijativnost za bodočnost. "Enquête sur les accords de clearing" Genève 1935, ki jo je izdala Zveza narodov, meni, da države z zaprtimi tržišči nadzirajo trgovino in jo drže v rokah, da na ta način ohranijo aktivno plačilno bilanco in ne uvažajo dobrin preko svojih kupnih zmognosti. Ker pa je od tujine odvisno, kakšne količine želi zamenjati, ostane načelo primerjalne potrošnje v polni funkciji. Če peša državna veljava, je država primorana spremeniti cene blaga. Dvostranski kliring sploh ne more doseči svoje svrhe, večstranski, poliangularni kliring bi utegnil do neke meje vzdržati raven, za katero stremi. B dolguje A-ju 50; A dolguje C-ju 50. C, kateremu je A odstopil svojo terjatev zahteva od B-ja plačilo 50 v zlatu ali v blagu po tečaju, ki pa bi utegnil biti za B-ja neugoden, ker ne obstoja med C-jem in B-jem nikaka klirinška pogodba. Cena se urejuje s ponudbo in povpraševanjem v zvezi s primerjalno potrošnjo. Tako plača B C-ju 50 ali s poravnavo ali z arbitražo na podlagi valutarnih in deviznih cen. Če ima A dober, B pa šibak denar, ne more A žirirati C-ju 50, ker ta pač

noče slabega denarja. Pa tudi B se protivi, ker se s to cesijo njegov denar še bolj slabi. V tem primeru bi moral B znižati svojo ceno, zato, da lahko A-ju več proda in da z dobro valuto, ki jo prejme od A-ja, lahko kupi od C-ja blago po ugodnejših pogojih. Vse to seveda vpliva na tečaj denarja v obeh državah A in C in operacija se nadaljuje vse dokler ne postane odstotek, za katerega so bile v B cene znižane, manjši kot je razlika med njegovim denarnim tečajem in tečajem, ki obstoja v A in C.

Samo kratek primer za boljše razumevanje. V državi A je 300 njenih denarnih enot enako 900 enot države B in 600 enot države C. Denarni tečaji so stabilni. Če stane količina X blaga v državi B 1200, kupi A enako količino blaga za 400 in C za 800 enot. Če pa tečaj koleba in pade n.pr. v B, tako da je 1000 enot enako 300 enot A in 600 enot C, je država prisiljena znižati cene svojega blaga in zvišati svoje izvozne količine v A in C, zato da si preskrbi potrebno količino zdravih deviz in ž njimi zboljša šibki tečaj svoje veljave. Tako stane sedaj po znižanju cen X blaga v B namesto 1200 enot, samo 1150. Vpoštevajoč padec denarne vrednosti v B in znižanje cen blaga, plača sedaj A za X blago v državi B - ne več 400 svojih denarnih enot, pač pa le

$$\frac{1150 \text{ krat } 400}{1200} \text{ krat } \frac{900}{1000} = 344.7 \text{ enot.}$$

Ta proces ostane za A tako dolgo ugoden dokler ne vpstavi B prejšnje vrednosti svojega denarja, kar mu omogoča, da zopet zviša cene svojega blaga, ker ni treba več forsirati izvoza. Ko se cena v B dvigne n.pr. na 1200 ali še več enot in ko se tečaj v B zboljša od 1000 na 900 v primeri s tečajem 300 v A, nima A več posebnega interesa, da bi v B toliko kupoval, ker je

$$\frac{1200 \text{ krat } 400}{1200} \text{ krat } \frac{900}{900} = 400 \text{ enot.}$$

Isto velja tudi tedaj če ostane sicer cena v B znižana, ali se denarni kurz zviša, tako, da celo prekorači svojo prejšnjo pariteto 900. V tem primeru bi konveniralo A-ju kupovati blago X v B po ceni 1150, če ne bi kurz v B dosegel nasproti tečaju A nižjo relacijo ko 862.5, kajti v tem primeru bi se pokazala takšna le kalkulacija:

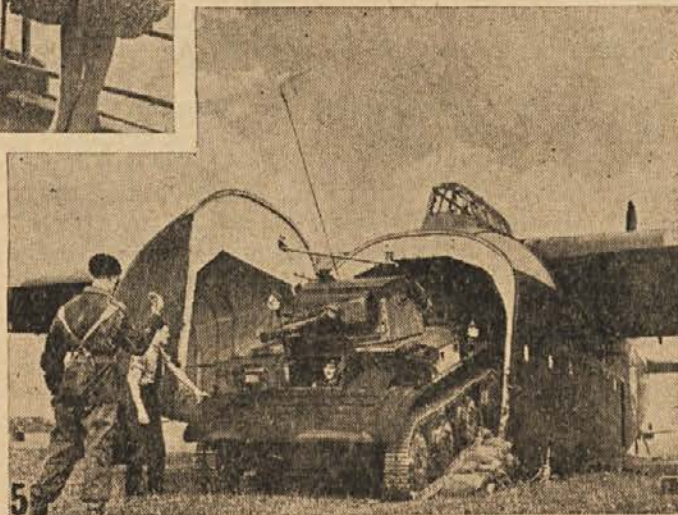
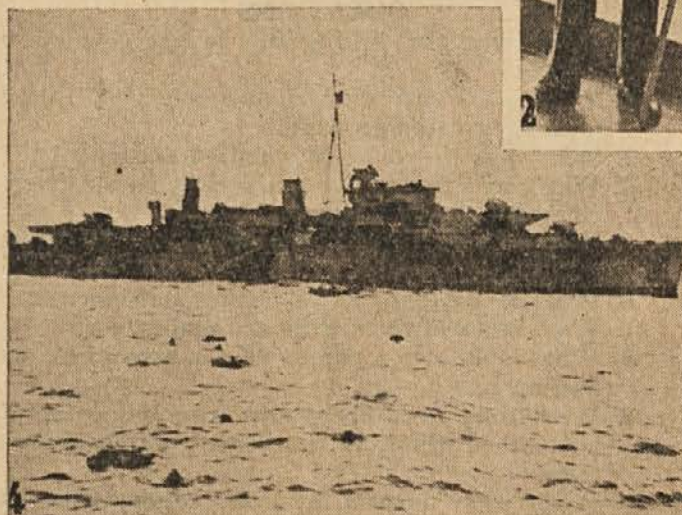
$$\frac{1150 \text{ krat } 400}{1200} \text{ krat } \frac{862.5}{900} = 400 \text{ enot.}$$

Zaradi vseh teh vzrokov je svobodno gibanje kapitalov važnejše kakor pa zamena blaga za vpstavitve mednarodnega trgovskega ravnotežja. Zastonj je natezati izvoz, če se ne povrnemo k svobodni trgovini gospodarskih dobrin. Zastarela teorija, sedaj že zavržena od tehnike in izkušenj, češ da more središčna banka vplivati na spremembo cen z zmanjšanjem denarnega obtoka, ko pada tečaj zlata in s povečanjem denarnih količin, ko se zlata tečaj dviga, je bila pravilna le do gotovih mej. Nova teorija se naslanja na produktivni cikel. Gibanje proizvodnje spreminja cene zlata, denarja in blaga. Po tej teoriji je zmotno vztrajati na stalnih cenah, ker njih kolebanje ni a priori škodljivo in nevarno. Izkušnje so dokazale, kako velikega pomena je bančna tehnika pri določanju, kakšna množina zlata v obtoku je za gospodarstvo še koristna.

(Dalje prihodnjič)

VOJNA V SLIKAH

Slika 1. VOJNA V ITALIJI: Britanski tanki prehitevajo pehoto v Apeninskih hribih. Slika 2. POVRATEK G. CHURCHILLA IZ KANADE: Slika kaže g.Churchilla v motornem čolnu, ko zapuša "Queen Mary" in z "V" odgovarja na ovacije občinstva. Slika 3. NOVO BRITANSKO OROŽJE: To je prva slika nove britanske havbice, ki jo sedaj uporabljajo na Francoskem. Izstrelak tehta 100 kg in učinkovito zadene lahko na daljavo 5.500 metrov. Slika 4. USODA NEMŠKIH PODMORNIC: Britanska vojna ladja pobira nemške podmorničarje potem, ko je podmornico potopila z globinskimi bombami. Slika 5. JADRALNA LETALA PRENAŠAJO TANKE: Britanska "Hamilcar" jadralna letala prenašajo tanke in druga oklopna vozila za obrambo padalcev. Slika kaže najnovejši "Tretarck"-tank, ki ga nakladajo v jadrnalno letalo. Slika 6. JUGOSLAVIJA: VELIKA BRITANIJA: V Trani sta se srečali nogometni moštvi Jugoslavije in Velike Britanije. Moštvo N.O.V. Jugoslavije je premagalo Britance s 3:1. Slika 7. V DEŽELI MLINOV NA VETER: Pri napredovanju na Nizozemskem so britanske čete korakale skozi nizozemsko vas s tipičnim mlinom na veter.

BASIC ENGLISH

28. SOCIETY

Things

crime	adjustment	example	prison
property	ant	example	respect
punishment	bee	group	reward
(society)	behaviour	offer	self system
act	development	organization	unit

Qualities

wise — foolish
private — public
free

OTHER WORDS:

business, family, friend, government, nation, trade; church (e), company (e), industry (e), position (s); society (s), authority, hospital, library, person, school; meeting (e), society (e).

28. SOCIETY

The early history of man on earth is the history of the growth of society. Men have a natural impulse to take care of their young, and we have no record of a time when they were not living in families. The family is the unit on which society is based; but it is a long way from this first simple group to the system of society which we have today, and the process of development took a long time.

The first groups wider than the family may have been formed for help in times of danger, or they may have come simply from the natural impulse to get together. But when men had had the experience of a united existence, its value was made clear to them. They saw that by keeping together they were safer from animals and other dangers, and that living in a group made possible new and better ways of getting food and doing work. Later, different persons came to be expert at different sorts of work, and so society slowly became the complex organization which it is now.

Men did not get all this good from society without giving something in exchange. A person living with other persons is not completely free. He may not do everything which is pleasing to him, because frequently an act which is pleasing to one does damage to others. The impulses of the self sometimes have a tendency to the destruction of the group, and so an adjustment of the self to society is necessary.

There are some persons who have naturally a kind feeling for all men, and who are ready to make an offer of help whenever they see anyone in need of it. Others are wise enough to be conscious of the value of peace and order, and to see that respect for society is the way to a better existence for themselves. Adjustment to society is not hard for persons like these. But there are some foolish persons who have no thought for others and no true knowledge of what is good for themselves, and it is necessary to keep such persons from acting against society. This is the purpose of public punishment.

An act which is clearly against society is a crime, and the person who does such an act is taken before a judge and given a punishment. He may be put in a prison, or if the crime is very serious, the punishment may even be death. In most countries it is a crime to take, or to do damage to, the property of another person.

An act may be wrong without being a crime. Any sort of cruel behaviour is wrong, but only those forms of it which are seen to be danger to society are put on the list of crimes. But though there is no fixed punishment for certain sorts of wrong behaviour, fear of public opinion keeps a number of men from doing wrong.

The organization of society among men is not the only example of such a thing. Other animals have societies, and some of them, like the ant and the bee, have very complex ones. But in the societies of insects, organization has gone much farther than in the society of man. Every ant and every bee is living only for the group and has no private existence. It does nothing but the work of the group, and seems more like a part of a machine than a living thing. The only reward which it has is the necessary food and a safe place for sleep, and even these are only given to it while it is a good worker.

QUESTIONS

1. What was the first group in the history of society?
2. What is one reason which men may have had for forming greater groups?
3. What was the value of a united existence?
4. Why may a person living in society not do everything which is pleasing to him?
5. Why is it necessary to make an adjustment of the self to society?
6. What is the purpose of public punishment?
7. What name is given to an act against society?
8. What is done to a person who is responsible for a crime?
9. What sometimes keeps men from doing wrong acts when there is no fixed punishment for them?
10. With what insects has the organization of society gone farther than with man?

ANSWERS

1. The family.
2. The need for help in times of danger.
3. It kept men safer from animals and other dangers, and made possible new and better ways of getting food and doing work.
4. Because frequently an act which is pleasing to one does damage to others.
5. Because the impulses of the self sometimes have a tendency to the destruction of the group.
6. To keep foolish persons from acting against society.
7. A crime.
8. He is taken before a judge and given punishment.
9. Fear of public opinion.
10. Ants and bees.

ALI ŽE IMAŠ ZA SINA-ŠOLARČKA, ZA HČERKO-DIJAKINJO, ZA NEČAKINJE IN NEČAKE; ZA BRATCE IN SESTRICE, ZA VNUKE, ZA BRATRANCE, ZA PRIJATELJE IN ZNANCE, ZA ŠOLO ALI ŽUPNIŠČE, ZA DOMAČO ČITALNICO ALI PEVSKI ZBOR JUBILEJNO GREGORČIČEVO ŠTEVILKO? POHITI, DA NE PRIDEŠ PREKASNO!

HITLERJEVA „ČRNA VOJSKA“

Pred kratkim je nemški komunistični časnikar Heinz Schmidt, ki je polna tri leta preživel v nemškem koncentracijskem taborišču, nato pa pobegnil na Angleško, priobčil v glasilu komunistične stranke v Angliji "Daily Worker"-ju članek, v katerem je z neverjetno točnostjo napovedal, kaj bo Hitler storil, ko bodo zavezniške armade prišle na nemške meje. Med drugim je dejal tole:

Kakor hitro bodo zavezniki predrli na nemško ozemlje, bo Hitler proklamiral "sveto črno vojsko" to se pravi mobilizacijo celotnega prebivalstva; Izvajanje taktike "požgane zemlje", gerilsko vojno itd. V trenutku, ko bodo zavezniki zboljšali metode bliskovite vojne, bo Hitler poskušal v vsem posnemati metode odpora, ki so v tako veliki meri prispevale k nemškemu uničenju v Rusiji in Jugoslaviji.

Kakor je to pri Nemcih navada so priprave za "črno vojsko" pričele že zdavnaj. Pred letom dni so bile formacije S.A. rujavosrajčnikov, ki so jih 1.1934. razgnali, postavljene zopet v ospredje z nalogo, da vse Nemce od 12 let starosti naprej naučijo streljanja s puško. Nemški časniki so pisali, da je bilo na ta način deset milijonov mož, dečkov in tudi nekaj deklic že izurjenih. Najboljšim strelcem so dovolili, da gredo na bojišče, neglede na njihovo starost. Britanske in ameriške čete so nekaj teh strelcev srečale v Normandiji, v Parizu in v ostali Franciji.

Te milijone strelcev so pridno izvežbali tudi za takozvano "zaplotsko taktiko", po metodi nevzgojenih otrok, ki izza plota mečejo kamenje. V mobilizaciji "črne vojske" ne sodelujejo seveda samo rujavosrajčniki, pač pa sploh vsi Nemci. Tako so se formirale "Landwacht", "Stadtwacht", "Fabrikenwacht" (poljska straža, mestna straža, tovarniška straža), ki so organizirane po vzorcu britanske Home Guard (domovinske vojske) in po tradicionalnih "Einwohnerwehr" (črna vojska), ki so zadušile revolucijo 1.1918. Ta "črna vojska" je predvsem postavljena za nadzor nad tujim delavstvom v Nemčiji.

Po vseh nemških vaseh se ob nedeljah in praznikih po ves dan z vso vnemo urijo pripadniki "črne vojske". Odkar je postal Himmler vrhovni poveljnik notranje nemške armade, so manevri povezani z redno vojsko in pod nadzorstvom SS, ki je zadnje upanje režima.

Posebna značilnost "črne vojske" je njena oborožitev, ki je preprosta, ali tudi učinkovita. Proti koncu avgusta je ves nemški tisk objavil popis novega skrivnega orožja, ki ga imenujejo raketni možnar. Je to zelo primitivno, obenem pa tudi gibljivo orožje, s katerim so baje dosegli odlične uspehe. Proizvodnja je zelo preprosta in jo lahko zaupajo tvornicam, ki ne razpolagajo s posebnimi napravami. (Nemški poročevalski urad 22.8.1944).

Če si vse te priprave ogledamo v celoti, se nam pokaže načrt, ki ima namen nemško vojaško šibkost pretvoriti v splošno ljudsko gibanje po vzorcu Jugoslavije.

Istočasno z vojaškimi pripravami potekajo tudi politične priprave za bodočo vojno. Rosenberg, ki je bil minister vzhodnega ozemlja, se je vrnil zopet na svoje staro mesto kot ideološki vodja nacistične stranke. Na svojem novem mestu je pričel z novo kampanijo, ki je neposredno pod Hitlerjevim in Himmlerjevim vodstvom, za formiranje nove elite fanatikov, ki naj bi bili zadnji brambovci "večnih idej nacional-socializma". Ta elita se regrutira med Hitlerjevo mladino in tudi med redno armado. Od časa do časa javlja nemški tisk, da je bil po kak pripadnik te elite postavljen na odgovorno mesto v stranki, v državni upravi ali pa v organizaciji narodne obrambe.

Nacisti v splošnem ne delajo posebne reklame za to novo elito. Pred šestimi meseci so pa vendarle z velikim pompom razglasili ustanovitev političnih komisarjev v nemški Wehrmacht, ki naj bi se polagoma polastili stvarnega nadzorstva nad nemškimi oboroženimi silami.

Izvajanjem Heinza Schmidta je 18. tm. sledila Hitlerjeva proklamacija, ki po Reuterju glasi takole: "Po petih letih vojne je sovražnik s pobegom vseh naših evropskih zaveznikov prispel v nekaterih okrožjih v bližino nemških meja, na drugih straneh pa je nemške meje že tudi dosegel. Sovražnik je podvojil svoje napore, da uniči naš raj, da iztrebi nemško ljudstvo in njegov nacionalsocialistični režim."

V nadaljnjem je Hitler povedal, da je bila prva vseobča mobilizacija izvršena v avgustu 1939, nato

pa je nadaljeval: "Medtem, ko sovražnik misli, da je čas pripraviti se za poslednji udar, smo odločeni, da izvršimo drugo totalno mobilizacijo. Odločitvi sovražnika, da nas pokonča se moramo zoperstaviti in očistiti rajh vseh sovražnih sil, da bi nam na ta način bil zajamčen mir, ki ohranja bodočnost Nemčije."

S proklamacijo totalne mobilizacije je Hitler izjavil:

"Ukazujem, prvič, da se v vseh nemških okrožjih ustanovi "Volkssturm" (črna vojska), ki mora zajeti vse moške od 16. do 60. leta. Ta "črna vojska" bo branila rodno grudo z vsemi orožji in z vsemi razpoložljivimi sredstvi.

2. Gauleiterji (okrožni vodje) bodo ustanovili in poveljevali "Nemški črni vojski".

3. Za inšpektorja strelcev postavljam šefa štaba S.A. Scheppmanna, za inšpektorja tehničnih del pa poveljnika nacističnih motoriziranih korpusov, Krausa.

4. Vsi pripadniki "črne vojske" so vojaki v smislu vojaških zakonov.

5. Ti ukazi se ne nanašajo na pripadnost članov "črne vojske" k drugim organizacijam.

6. Reichsfuehrer SS Himmler je kot vrhovni poveljnik notranjih nemških oboroženih sil odgovoren za vojaško organizacijo, za izvežbanje, opremo in oborožitev "črne vojske".

7. "Črna vojska" bo odhajala na bojišče samo po ukazu Himmlerja v soglasju z odredbami Hitlerja."

Hitlerjeva proklamacija konča s temi le besedami: "Nacionalsocialistična stranka izpopolnjuje najvišje dolžnosti do nemškega naroda s tem, da pošilja naprej v prve linije svojo organizacijo kot najvišjo oporo obrambe nemškega rajha".

***

Hitler se je oprijel dveh zadnjih sredstev, da bi se rešil brezpogojne predaje:

Najprej je to bila "totalna mobilizacija", s katero je bil šaržiran Goebbels. Ogromno število vseh vrst funkcionarjev so vpoklicali ali pa jih postavili v tovarne. Državni aparat je bil s tem zelo težko pohabljen, kar je ustvarilo prve pogoje za administrativno zmedo.

Drugo pa je najnovejši napad hitlerizma proti vsaki morebitni opoziciji. Ta napad je sledil atentatu na Hitlerja 20. julija in je imel namen ustvariti legendo, "čudovite armade", ki naj bi spreminila vojne dogodke v korist Nemčije. Tej legendi je manjkalo samo časa, da bi lahko tudi stopila v akcijo. Vodilna misel legende je bila tale: "Izdajalci so s svojimi pomagači v Londonu in Moskvi nameravali kapitulirati in ponižati Nemčijo v popolno suženjstvo. 20. julija se jim to ni posrečilo. Ali s sabotажami, ki so jih izvršili na najvažnejših državnih mestih, smo izgubili dragoceni čas, pa so zato ti izdajalci odgovorni, če "čudovito orožje" ne bo moglo premagati sovražnika."

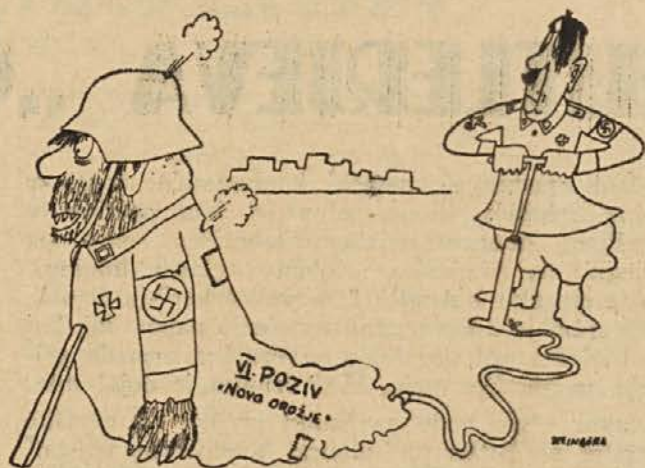
V zadnjih tednih se je nacistično časopisje izredno trudilo, da bi ta legenda zajela ves nemški narod.

***

V ozadju vseh teh dogodkov se nam pokažejo tri politične namere:

1. Z vsilo silo propagirati grožnjo "črne vojske" in "zgorele zemlje" kot sredstvo za dosego miru, ki bi rešil hitlerjevski režim v eni ali drugi obliki.

2. Če bi se to ne posrečilo, pa storiti vse, da bo

okupacija Nemčije za zaveznike čim težja z uvajanjem kaotičnega stanja na vseh popriščih javnega življenja, da bi se na ta način mogli prikriti vojni zločinci, ki bi si nadejali nova imena, se vtihotapili v zavezniško upravo, sabotirali pomirjevalne napore zaveznikov, organizirali teroristične bande, tako da bi postalo življenje za okupacijske čete neznosljivo.

3. Preprečiti vsako vrsto političnega življenja v Nemčiji na ta način, da se pobijejo vsi tisti, ki bi si upali sodelovati z zavezniki. Krilatice naj bi bila prepričanje, da je nacionalsocializem nenadomestljiv. Zavezniki se bodo medseboj skregali, prerojeni nemški nacizem pa bo vzletel iz nemških ruševin kakor feniks.

Novo orožje za ohranitev nacizma v Nemčiji so fašistovski veljaki preizkusili že v Vzhodni Prusiji, v Porenju in v Porurju. Nevtralni listi pravijo, da uspehi niso bili ravno zavidanja vredni. Na okupiranem nemškem ozemlju je nemški nacizem izginil popolnoma. Seveda pa je zasedeno ozemlje dosti premajhno, da bi se iz tega mogli izvajati kakršni koli optimistični zaključki. Zasedba Nemčije ne bo zahtevala samo striktno izvajanje vsega tistega nasilja, ki so ga Nemci vršili po Evropi, pač pa bodo morali biti ukrepi polnovredna protiutež tudi sedanjemu Hitlerjevemu "navdahnjenju".

Mogoče je "nemška črna vojska" tisto čudovito zdravilo, ki so ga človekoljubi tako intenzivno iskali ves čas sedanje vojne in ki bo mogoče na en ali drugi način zreduciralo 80 milijonov Nemcev na eno četrtino tega števila. Če bo temu tako, potem je Hitler v resnici v tej vojni iznašel učinkovito skrivno orožje...

ZADNJE VESTI: DUBROVNIK OSVOBOJEN, ZAGREB BOMBARDIRAN

London, 20. okt. (A.F.P.) Po 48 urah ogorčenih borb so enote N.O.V. osvobodile Dubrovnik, javlja uradno poročilo štaba maršala Tita. — Nemške čete na jugovzhodu Balkana so popolnoma odrezane. — V dolini reke Morave se bje odločilna bitka za mesto Kragujevac. Vsi naporci Nemcev, da bi pojačali garnizijo so se izjalovili. — V bližini Kuršumlje so naše čete pognale v beg nemško divizijo "Prinz Eugen". — Topništvo N.O.V. je obstreljevalo Zagreb. Električna centrala je bila uničena. — V Sloveniji narodni borci nadaljujejo z rušenjem železniških prometnih zvez. Ogorčene bitke trajajo na Pohorju, na Gorenjskem, Notranjskem in Goriškem.

TETJI DEL — VANDEJA
SESTA KNJIGA — ZADNJO BESEDO IMA GILJOTINA
DVE POŠASTNI PRIKAZNI

"Kdo?" je vprašal Cimourdain.

Gauvain je pokazal s prstom navzgor. Cimourdainu, ki je prstu sledil, se je zdelo, da skozi svod ječe vidi zvezdno nebo."

Zopet sta oba umolknila.

"Po čemer hrepeniš, tega narava sama ne dopušča. Ponavljam, to so nemogoče sanje."

"Ne sanje, nego končni cilj. Če ta cilj ni dosegljiv, čemu potem sploh človeška družba? Zakaj potem nismo ostali pri naravi, v stanju prvobitne divjosti? Otahiti je paradiz, toda paradiz, v katerem se nič ne misli. Inteligentni pekeli je boljše od takega paradiza bebcev. Ne! Postanimo človeška družba, ki bo zrastle preko mej narave. Ako naravnega stanja ne bi bilo mogoče premagati, čemu smo potem stopili preko njega? Potem se zadovoljite s tlako, kakor jo opravlja mravlja, in z medom, ki ga izdeluje čebela. Ostanite sužnja žival, namesto da hočete biti svobodni ljudje. Človeška družba je povzvišena narava. Nositi večna bremena, to ni namen človeka. Ne! Stran parijske suženjstvo in tlačanstvo! Človek je rojen za svobodo, za višjo kulturo, za resnično pobratimstvo. Nismo ustvarjeni, da vlačimo verige, marveč da razpnejo krila! Ne plazimo se torej po tleh ko črvi. Hočem, da se buba razvije v metulja, hočem, da se zemeljski črv preobrazi v živo letoče cvetlico, hočem..."

Gauvain je prestal. Njegovo oko je žarelo. Njegovi ustni sta se še gibali, toda govoril ni več. Čez priprta vrata se je slišal šum iz zunanjega sveta. Najprej so se čuli zamolčki glasovi trobent, najbrž budnica; potem so zabobneli udarci puškinih kopit; zunaj so izmenjavali straže. Naposled je nastal blizu stolpa, kolikor se je to moglo v ječi razločiti, šum, kakor da se prenašajo in odlagajo deske in tramovi. Vmes so se razločili udarci kladev.

Cimourdain je prebledevisi poslušal. Gauvain pa ni zaznaval ničesar. Bil se je popolnoma potopil v svoje sanje. Zdelo se je, da niti ne diha več; tako zelo je bil zamaknjen v privide, ki so se dvigali pred njegovim duhom pod visokim svodom njegovega čela. Semintja ga je pretresala blažena zona in zarja v njegovih puncicah se je čedaljebolj razžarevala v svetlobo svetlega dneva.

Prešlo je par minut. Cimourdain je vprašal:

"Na kaj misliš?"

"Na bodočnost," je dejal Gauvain in se zopet zatopil v svoja prenišljevanja. Cimourdain se je dvignil s slamnjace. Gauvain tega ni niti opazil. Cimourdain se je počasi odstranil, z obličjem, obrnjenim k sanjajočemu mladeniču. Še en nežen pogled in potem so se zaprla vrata za njim.

Že se je svitalo. Obnem se je pojavilo nad fougerskim gozdom nekaj nenavadnega, negibnega in čudnega, stvar, kakršne tice neba še niso videle.

Postavili so jo bili ponoči.

Njene črte so se obrisovale na obzorju premo in trdo liki hebrejska črka ali hieroglif iz starega egiptskega alfabeta.

Nepojmljiva prikazen je stala sredi žarkega resja in človek se je spraševal, čemu. Potem pa ga je spreletela zona. To je bil oder, počivajoč na štirih nizkih stebrih. Na koncu odra sta štrlela v zrak dva visoka štirioglasta kola, na prečnem

tramu pa, ki ju je vezal, je bil pravokoten trikot, ki se je v svetlomodrem jutranjem nebu zdel črn. Na drugem koncu so vodile na oder stopnice. Pod trikotom je bila dila, ki je obstojala iz dveh prečničnih polovic, ki so tvorile, ako je zgornja počivala na spodnji, okroglo odprtino, odgovarjajočo obsegu človeškega vratu. Zgornja polovica se je na obeh krajih premikala v zarezah, ki sta bili vrezani v obeh štirioglatih kolih, tako da se je mogla potegniti gori ali spuščati dol; zdaj je bila potegnjena gori. Za dilo na koncu odra je stala košara. Z izjemo železnega trikota je bila vsa naprava črna in rdeče prepleskana. Videlo se je, da je bila v naglici stesana od človeških rok; tako nerodna je bila in borna. Obnem pa toka strašna, kakor da bi jo bili prinesli semkaj duhovi.

Ta pošast je bila giljotina.

Nasproti, na drugi strani pa se je dvigala druga pošast: Tourgue-a. Ena pošast iz lesa, druga iz kamna.

Lahko se trdi, da les in kamen, če jih človek obdela, prenehata biti les in kamen in privzameta nekaj od človeka. Zgradba se zdi utelešena dogma, mašina uresničene ideje.

Tourgue-a je bila utelešitev usodne preteklosti, ki se v Parizu imenuje Bastilija, v Angliji Tower, v Avstriji Spielberg, v Španiji Eskurijal, v Moskvi Kreml, v Rimu Castel San Angelo. V Tourgue-i je bilo zgoščenih petnajst sto let, ves fevdalni srednji vek, robstvo in tlaka — v giljotini je bilo vtelešeno eno samo leto: 1793; toda teh dvanajst mesecev je držalo ravnotežje petnajst stoletjem.

Tourgue-a, to je bila monarhija; giljotina, to pa je bila revolucija.

Kakšno tragično nasprotje! Na eni strani krivda, na drugi maščevanje; tam komplicirani gotički socialni red srednjega veka, gospoda in tlačani in meščanstvo; vse polno pravic, urbarjev in navad; nebroj privilegijev in izjem, cehov, bratovščin in odnošajev podložništva varstva, robotstva; fiskus, naglavni in solni davek pa mrtva roka; kraljevska milost in samovolja; neizrečne predpravice na eni in črna beda na drugi strani — tu čisto enostavna stvar: sekira.

Tam vrzel, tu meč, da ga preseka.

Dolgo časa je Tourgue-a sama kraljevala v tem neizmerenem gozdu. Stala je tu s svojimi napušči, izstopi in rilci v zidu, iz katerih je teklo na oblegovalce vroče olje, žareča smola in raztopljeni svinec, s svojimi kletmi, polnimi mrtvaških kosti, s svojo mučilnico, kjer so ljudi trgali na kose; z vso strašno tragično preteklostjo.

Petnajst sto let je ta stolp v senci gozda užival mir in neomejeno vladal ter strahoval vso to neobjetno divjoto — zdaj naenkrat pa je videl pred seboj nekaj, kar je bilo še strašnejše in močnejše od njega — giljotino.

Včasih se zdi, da ima kamen sposobnost tajinstvenega gledanja, kakor da bi kip motril, stolp oprezoval, palača opazovala. Tako se je zdelo tudi zdaj da Tourgue-a požira giljotino z očmi in se sama sprašuje, kakšna stvar je to.

Ta stvar, se je zdelo, kakor da je zrastle iz zemlje in tako je bilo tudi v resnici. Iz te usodonosne zemlje je bilo vzklilo drevo, iz katerega je bilo stesano to orodje smrti: iz zemlje, ki je bila napojena z bilijoni in trilijoni kapelj potu, krvi

in solza; v kateri je trohnelo toliko žrtev vsake vrste trinogov; v katero je bilo položenih toliko zločinov in semen — iz te globoko izorane zemlje se je bila naenkrat dvignila neznanica — maščevalka, mečenoska, ki je v letu tisoč sedemsto triindevetdesetem zaklicala svetu: Tu sem! In s pravico je mogla zaklicati trdnjavi: Tvoja hčerka sem!

Trdnjava pa je čutila — kajti te usodepolne stvari žive svoje lastno skrivnostno življenje — trdnjava je čutila, da je ta hčerka njena smrt. Kakor da bi bila zbegana, je zrla na grozečo prikazen in človek bi bil mislil, da se je boji. Neznanica granitna masa stolpa v svoji veličanstveni strahoti se je zdela kakor zničena pred neizprosno majesteto teh dveh tramov z železnim trikotom: strmoglavljena vsemogočnost fevdalstva se je zdrznila pred znamenjem nastopivše suverenitete ljudstva. Fevdalna justica je zrla v moderno kazensko pravo. Stala sta si nasproti včeraj in danes; stara krutost je spoznala neizprosnost modernega veka. Fantom prošlosti je gledal v oči duhovni sedanosti.

Narava je neusmiljena. Ona nam ne izkazuje milosti, da bi nam, ko vršimo svoja zlodejanja, prihranila pogled na svoje rože, na njih blagi vonj, na muziko ozračja in svetlobo solčnih žarkov. Kakor nalašč mu daje prav takrat posebno čutiti nasprotje med svojo božanstveno prelestjo in njegovo moralno grdobo. Sredi umora sredi maščevanja in barbarstva mora prenašati pogled na svete stvari in se ne more odtegniti neskončni graji splošne milobe, ki govori iz stvarstva, in neizprosni vedrini neba. Tak je zakon narave, da se sredi večnega svita stvarstva mora razgaliti spaka človeških zakonov v vsej svoji nagoti. Človek ruši in ubija, toda poletje ostane poletje, lilija ostane lilija, zvezda ostane zvezda.

Nikoli ni bilo jutro tako sveže in prijazno ko danes. Lahen vetrič je majal bilke semintja, toplo so se vili kosmiči jutranje megle skozi vejevje in fougerski gozd, ves zaviti v sape, ki so jih izdihavali studenci, je bil podoben velikemu blagovonja-jočemu oltarju, iz katerega se dviga kadilo. Sinje nebo, beli oblaki, bistra, prozorna voda, zelena vejevje, vsa harmonična barvna skala počeni od akvamarina do smaragda, bratovske skupine dreves, zelene preproge trat, globoka dalja ravnina — vse je bilo prežeto one čistosti, s katero narava od prvega dne stvarstva govori človeku, naj bo blag in dober. Sredi vsega tega soglasja in lepote pa se je šopirilo nesramno zločinstvo človeka: trdnjava in giljotina, vojska in krvava sodba, ostanek krvoločne preteklosti in znamenje neusmiljenega začetka nove dobe, nočna sova srednjega veka in netopir somraka bodočnosti. Sijajoče nebo pa je spričo vsega cvetočega, vonjajočega in ljubečega stvarstva lilo svoje žarke tudi na Tourgue-o in na giljotino, kakor da bi hotelo ljudem reči: Tu glejte, kaj delam jaz in kaj vi!

Prizor je imel veliko gledalcev.

Štirideset mož male ekspedicijske armade je bilo razvrščenih v bojnem redu. Vojaki so obkrožali giljotino. Črta globeli s Tourgue-o onstran, je bila prosta. V sredini se je dvigala rdeča mašina. Čim višje se je dvigalo sonce, tem krajša je bila senca, ki jo je metala na travo giljotina. Topničarji so stali pri topovih s prižganimi zažigalicami. Iz globeli se je dvigal lahen moder dim; znamenje umirajočega požara na mostu. Dim je zastiral obrise Tourgue-e, ki je pa ostala vidna v vsej svoji mogočnosti; ploskev strehe je obvladala vse obzorje. Med to ploskvijo in giljotino je bila samo globoka globel, preko katere se je moglo z lahkoto govoriti.

Na strešni ploščadi je stala miza in stol, za katerim so bile postavljene trobojne zastave. Za Tourgue-o se je dvigalo sonce, tako da je trdnjava izstopala ko črna masa. Gori na stolu pa je sedela nepremično s prekrizanimi rokama moška postava. Bil je Cimourdain. Bil je oblečen ko dan prej: kot civilni komisar, pokrit s triogelnikom s trobojno perjanico, prepasan s sablo in s pištolama za pasom.

Komisar je molčal. Vsi so molčali. Vojaki, povešenih glav in puško ob nogi, so stali tako goste, da so se drug drugega dotikali s komolci; toda nihče ni govoril besedice. Mislili so na vso to vojsko, na vse praske in bitke, na krogle iz grmičev, ki so jih tako hrabro naskakovali, na roje divjih kmetov, ki so jih bili razpršili, na zavzeta selišča in na vse zmage. Zdaj pa se jim je zdelo, da se vsa ta slava izpreminja v sramoto. Vsem je bilo tesno pri srcu kakor od slutnje nečesa groznega, kar se je še imelo pripetiti. Na podu giljotine je stopal sem in tja rabelj obsevan od veličastnega svita mladega jutra, ki se je razprostiralo čez vse nebo.

Naenkrat so zamolklo zabobnali bobni, zaviti v črnino. Vedno bliže se je čulo mrtvaško bobnanje. Vrsta se je odprla in spustila skozi četo, ki se je pomikala proti morilnemu orodju: naprej bobnarji, potem četa grenadirjev s puškami,

obrnjenimi navzdol, oddelek žandarmov s sablami, potegnjenimi iz nožnic, za njimi — Gauvain.

Gauvain je stopal popolnoma prost. Ni bil zvezan niti na rokah niti na nogah; bil je v mali uniformi in je imel ob strani sablo. Za njim je stopal drugi oddelek žandarrov.

Gauvainovo obličje je bilo že razsvetljeno od srečnega smehljaja, ko je bil rekel v ječi Cimourdainu: "Jaz mislim na bodočnost." Ta vzvišen smehljaj se ni dal izbrisati. Ko je bil došel na žalostno mesto, je najprej pogledal na stolp. Vedel je, da bo Cimourdain smatral za svojo dolžnost, da usmrtitvi prisostvuje. Njegove oči so ga iskale na ploščadi. Zagledal ga je.

Cimourdain je bil mrzel in blede. Tisti, ki so stali blizu njega, ga niso slišali niti dihati. Ko je uzrl Gauvaina, se ni stresel. Gauvain je stopal k šafotu. Stopajoč je zrl neprestano v Cimourdaina, ta pa vanj. Zdelo se je, kakor da bi se Cimourdain na ta pogled opiral.

Gauvain je došel do obnožja giljotine. Stopal je po stopnicah. Sledil mu je častnik, ki je poveljeval grenadirjem. Gauvain je odpasal sablo in jo izročil častniku. Potem je snel kravato in jo izročil rabelju.

Bil je podoben čarobnemu prividu. Nikoli ni bil tako lep. Njegovi plavi kodri so vihrali v vetru. Njegov beli vrat je spominjal na žensko, njegov junaški in odkrit pogled pa se je zdel ko pogled nadangela. Sanjavo je stal na krvnem odru. Tudi šafot je svoje vrste višina in na tej višini je stal Gauvain, miren in ponosen. Solnce, ki je lilo nanj vso svojo svetlobo, ga je obdajalo z glorio.

Treba je bilo obsojenca zvezati. Rabelj se je približal z vrvjo v roki. Naenkrat, ko so vojaki videli, da je njihov poveljnik v resnici brez upa na rešitev zapadel sekiri, se niso mogli več zdržati. Njihovo srce se je z vso močjo oglašilo — čulo se je ihtenje cele armade. "Milost, milost!" je zadonelo iz vseh ust. Nekateri so se vrgli na kolena, drugi so vrgli svoje puške v travo in proseče dvignili roke k ploščadi, na kateri je sedel Cimourdain. Nek grenadir je, kažoč na giljotino, zaklical: "Ali ta-le ne sprejme namestnika? Evo mene!" Vsi vojščaki so bili iz sebe in sredi bučanja so se kakor iz razburkanega morja ponavljali rezki klici: "Milost! Milost!"

Rabelj je stal zmeden in neodločen.

Zdajci je pretrgal ta orkan rezek, odločen pa tih, toda vsem slíšen glas:

"Postava se naj izvrši!"

Spoznali so neizprosno akcent Cimourdain. Vojska je zatrepetala. Rabelj se ni več obotavljal. Pristopil je z vrvjo v roki.

"Počakajte malo," je dejal Gauvain.

Pozdravil je z desnico, ki je bila še prosta, Cimourdaina, po tem slovesu pa se je dal docela zvezati. Nato je dejal rabelju: "Oprostite, še en trenutek," in je zaklical:

"Živela republika!"

Nato je pokleknil na desko in vtaknil lepo glavo v grozno odprtino. Nežno je rabelj potisnil obtožencu lase v stran in potem pritisnil na pero. Trikot se je odločil od prečnice in zdrsel doli: od začetka počasi, potem pa hitreje in hitreje. Začel se je zamolkel udar...

V istem hipu je počil strel. Udarcu sekire je odgovoril pok iz pištole. Cimourdain je bil potegnil pištolo iz svojega pasu in v istem trenutku, ko se je zakotalila glava Gauvainova v kosaro, si je pognal Cimourdain kroglo v glavo. Potok krvi mu je izbruhnil iz ust in bivši abbé se je zgrudil mrtev na tla.

In obe duši sta vzleteli, združeni po tragični usodi in tako tesno priviti druga k drugi, da je senca ene skopnevala v luči druge.

— ♦ K O N E C ♦ —

OSVOBOJENJE BEOGRADA boste najlepše proslavili, če se spomnite naših beguncev. "Comité Yougoslave d'Aide aux Réfugiés Nationaux" deluje v Aleksandriji in tudi v Kairu. Prispevke lahko nakažete ali pa osebno vplačate v "Jugoslovanskem Domu" v Aleksandriji, pri č.slovenskih šolskih sestrah v Kairu in Aleksandriji ali pa tudi v našem uredništvu. Če žrtvujete E.P. 100.- boste dobili še lep spomin, jubilejno Gregorčičevo številko "Bazovice".

Izpod latnika

VSE NAŠE ŠOLSKE IN DRUŠTVENE KNJIŽNICE BODO PRAZNE, KO SE VRNEMO DOMOV. LAHI SO NAM V PETINDVAJSETIH LETIH UNIČILI VSE KNJIŽNO BOGASTVO. KO SE VRAČAŠ V SVOJ ROJSTNI KRAJ, SE SPOMNI POLEG MATERIJALNIH DAROV, S KATERIMI SE VRNEŠ NA RODNO GRUDO, TUDI NA MAJHNO KNJIŽEVNO DARILCE! KUPI PRI ČČ. SESTRAH, V "JUGOSLOVANSKEM DOMU" V ALEKSANDRIJI ALI PA V UREDNIŠTVU "BAZOVICE" JUBILEJNO ŠTEVILKO Z DNE 15. OKTOBRA T.L., DA Ž NJO OBDARIŠ MLADI SLOVENSKI ROD, DA JO PODARIŠ SLOVENSKEMU UČITELJU V SVOJI VASI, ALI DA JO POLOŽIŠ V KNJIŽNO POLICO DOMAČEGA DRUŠTVA. VERUJ, DA BODO VSI TVOJEGA DARU VESELI! POŽURI SE, KER JE ŠTEVILO IZVODOV ZELO MAJHNO? PONATISA PA NE BO! POMNI, NA VRHU TVOJEGA KOVČKA NAJ LEŽI JUBILEJNA GREGORČIČEVA ŠTEVILKA, KI STANE RESDA E.P.100., ALI TA SPOMIN JE TEGA VREDEN, ŠE BOLJ PA JE TEGA VREDEN NAMEN; S TVOJIM PRISPEVKOM BO NAŠIM BEGUNCEM VENDARLE ZIMA NEKOLIKO KRAJŠA IN MANJ NEPRIJETNA.

UPOKOJITVE JUGOSLOVANSKIH DIPLOMATOV. S kraljevim ukazom so bili upokojeni naslednji jugoslovanski diplomati: Bogoljub Jeftić, veleposlanik v Veliki Britaniji, Milanović Vladimir, poslanik pri belgijski vladi, Avakumović Aleksander, poslanik na Švedskem, Marković Vladimir, poslanik na Portugalskem, Adžemović Branko, opolnomočeni minister na razpoloženju, Smiljanić Miloje, opolnomočeni minister in pomočnik delegata pri Posvetovalni komisiji v Italiji, Hadži Gjorgjević Ljubomir, poslanik na razpoloženju, Djurović Teofil, poslanik pri grški vladi, Šaponjić Vladimir, pomočnik zunanjega ministra na razpoloženju, Stojanović Božidar, generalni konzul v Cape Townu, Naslednji diplomati pa so stavljani na razpoloženje: Miličić Miloje, generalni konzul v Jeruzalemu, Sokolović Vladimir, svetnik zunanjega ministerstva in Luković Luka, generalni konzul v Carigradu.

DONAUSER O SRBSKIH NACIONALISTIH. Radijska postaja "Donausender" je v srbski emisiji 18.t.m. sporočila svetu tudi tole: "Čeravno je vzhodna Srbija doživela okupacijo boljševičskih armad, se Srbija bori s silami, ki so ji na razpolago in s temi silami pomaga nemškemu rajhu. Ostvarilo se je ono, kar so mnogi predvidevali, ali je malokdo mogel verjeti pred tremi leti. Prišel je trenotek, da se "srbski nacionalisti" borijo ramo ob ramo z nemškimi vojaki. V tej borbi, kjer se nemški vojak skupno bori s srbskim vojakom v obrambi srbske zemlje, se bo ustvarilo tisto razumevanje, ki bo značilno za bodočo zedinjeno Evropo." V resnici tega ni mogel nihče pričakovati niti pred tremi leti niti danes. Kaj k vsemu temu danes pripominjajo številni občudovalci Nedića in ostalih "veličin?" Ali so tudi danes solidarni s to sramotno izdajalsko kliko, ki se danes varno greje na Dunaju, jutri pa se bo pred Rdečo vojsko umaknila v nemški rajh, pojutrišnjem pa v zaslužni grob? Sedaj je končno za

te občudovalce pot jasna in odkrita, videli bomo, kam bodo krenili...

IZJAVA DR.BRANKA ČUBRILoviČA IN MATE RUSKOviČA. Člana Izvršnega odbora Srbske zemljoradničke stranke, dr.Branko Čubrilović in Mate Rusković sta 18.t.m. dala v Londonu tole izjavo: Zasledujoča triletno borbo N.O.V. pod vodstvom maršala Tita v naši zemlji, sva uvidela, da nama je kot zastopnikoma Zveze zemljoradnikov dolžnost, da pozdraviva to gibanje, da se mu priključiva, posebno v tem trenotku, ko N.O.V. s svojim vrhovnim poveljnikom, maršalom Titom na čelu, s pomočjo Rdeče vojske vstopa v našo prestolico Beograd in ji prinaša svobodo. - Stavljava se na razpolago Narodnemu osvobodilnemu gibanju in maršalu Titu z željo, da s tem doprineseva k ostvarjenju demokratične, federativne Jugoslavije. Dr.Branko Čubrilović, Mate Rusković.

JUGOSLOVANSKA OSVOBODILNA RAZSTAVA V LONDONU. V trenutku, ko se približuje dan osvobojenja jugoslovanske prestolice, se je v Londonu na viden način manifestirala jugoslovansko-britanska vzajemnost. Odbor za pomoč Jugoslaviji, ki mu predseduje znani prijatelj Jugoslavije g. Watson je organiziral v Londonu veliko razstavo Narodno osvobodilnega gibanja. - Na tej razstavi bo britanski javnosti prikazano vse ono nadčloveško delo organizacije jugoslovanske N.O.V., njihove borbe, pomanjkanja in naporov. Na otvoritvi razstave je naprej govoril g.Watson, nato pa je spregovoril v odsotnosti predsednika jugoslovanske vlade dr.Šubašića, minister dr.Drago Marušić. Dr.Marušić je posebno poudaril junaško borbo NOV in narodov v Jugoslaviji, njihovo trpljenje in nadčloveške napore v borbi za svojo svobodo. Dr. Marušić se je zahvalil zaveznikom za izkazano pomoč in zlasti prosil navzočega letalskega ministra, g.Sir Archibalda Sinclaira, naj izrazi zahvalo vsem junaškim letalcem, ki pomagajo naši N.O.V. - Za dr.Marušićem je govoril britanski letalski minister, ki je poleg drugega dejal tudi tole: "Ta razstava nam nudi pravo sliko partizanske borbe. Spominja nas na junaške vrline domoljubov pod vodstvom maršala Tita. V 1.1943 nam je bilo zelo težko nuditi pomoč; v tem času smo vodili težko borbo v Afriki in Sredozemlju. Čeravno smo kasneje storili vse, kar smo mogli, nam ta razstava nazorno kaže, da je Jugoslaviji potrebna še velika pomoč, da bi mogla ozdraviti svoje rane."

GREGORČIČEVA PROSLAVA NA LONDONSKEM RADIJU. Na londonskem radiju so proslavili 100 letnico rojstva S. Gregorčiča 13.t.m. z lepim predavanjem "Mladih Slovencev". Na rojstni dan 15.okt.pa je govoril o Simonu Gregorčiču in njegovem delu predsednik Jugoslovanskega odbora iz Italije, dr.Ivan M.Čok.

LISTNICA UREDNIŠTVA. Podpor. H. št 305. Lepa hvala za pismo! Še vedno ne morem do Vas. Upam pa, da se bo tudi ta stvar uredila, le potrpite še malo. P-č, Aleksandrija. Hvala za Vaš dopis! Napišite, molim, istu stvar a bez lične polemike, pošto principijelno ne možemo objavljivati polemičnih članaka. Javite se još!

10.000 ranjencev N.O.V. z letali v Italijo

(MIME-Exclusive to "BAZOVICA")

Balkansko letalstvo je pred kratkim evakuiralo v Italijo ranjenca N.O.V., ki je dopolnil število desetisoč, ki so jih z letali prepeljali v Italijo. To požrtvovalno delo so letalci vršili z dnevnimi leti z zasilnih pristajališč v bosanskih hribih. V eno samo letalo so naložili po 80 ranjencev.

Ranjence so prevažala ameriška prevozna letala "Dakota", Mustangi pa so letala spremljali in nadzirali tudi ves čas njihovega vkrčavanja v letala.

Množenstveni prevozi jugoslovanskih junakov, ki so bili ranjeni v neenakih borbah s sovražnikom, so pričeli pred štirimi meseci. Evakuacija je bila potrebna tako iz čisto zdravstvenih razlogov, kakor tudi zato, da bi ranjeni osvobodilci ne bili v oviro operativni vojski maršala Tita.

Čeravno je s tem poslom bilo v prvi vrsti zaposljeno britansko letalstvo in je prevoze tudi nadziralo, je bila sama izvršitev solidarno medzavezniško sodelovanje, ki je tudi ob tej priliki dokazalo polno bojevnisko tovarištvo, ki vlada na tem bojišču. Britanske in ameriške eskadrilje so bile pri tem udeležene. Jugoslovanski bojevniki so pomagali ranjence vkrčati na letala, štitali so prisilna pristajališča, z lastnimi sredstvi so ranjence pripeljali na vzletišča in jih oskrbovali z neverjetno požrtvovalnostjo in bratsko ljubeznijo vse dokler niso prispela letala.

V Italiji so ranjence namestili v jugoslovanske in britanske vojne bolnišnice. Ranjene in obolele otroke so namestili vzdolž morske obale, kjer so pod nadzorstvom Zavezniške nadzorne komisije.

Prevozna letala so Nemci pogostokrat obstreljevali. Večkrat je sovražnik zasedel prisilna vzletišča komaj par ur potem, ko so letala zapustila ozemlje z natovorjenimi ranjenci.

TAJINSTVENI SESTANKI

S/Ldr. Leslie, ki je po dnevu letel z Dakoto, da pripelje ranjenca s številko 10.000 v Italijo, je napisal tole:

"Govedo, ki se je paslo na pristajališču, se je razbežalo, ko smo pristajali. Drugače se zeleni laz v ničemer ni ločil od ostalih, s katerimi je posejana bosanska dežela. Nobenega življenja nikjer. Nekaj minut po pristanku sem prav resno podvomil, ali nismo pogrešili mesto sestanka.

Nenadoma pa so se pojavili partizani, kakor bi zrasli iz zemlje. Med njimi je bilo nekaj ducatov smejočih, veselih deklet. Vsi so bili oblečeni v rumenkasto-zelene britanske uniforme z jugoslovansko čepico z zvezdo na glavi. Priplazili so se iz grmovja, kjer so nas skrbno prikriti pred očesom sovražnega letalca, potrpežljivo pričakovali.

Iz letala so z največjo vnemo in zadovoljstvom znosili orožje in živila. Naložili pa so ranjene tovariše. Nekateri ranjenci so bili natovorjeni na malih bosanskih konjičkih, drugi so se opirali na junaška dekleta; nekateri so hodili s pomočjo bergle, najtežje ranjene pa so dekleta nosila na nosilih. Mnogi ranjenci so napravili na deset kilometrov dolgo pot. Dekleta so jih nosila po kozjih stezah čez hribe in doline, štitali pa so jih pred sovražnim napadom mladi fantiči, ki so še do pred kratkim poznali v življenju samo svoje ovce in kože ter piščalko, s katero so si kratili dolg čas.

REŠENI AMERIKANCI

Vse to čudovite scene ljubezni in požrtvovalnosti, najvišje žrtve za jugoslovansko svobodo, ki so me ganile do dna duše, niso prav nič motile vzornega reda in discipline pri vkrčevanju. Matere, ki so res jokale ob pozdravu s svojimi otroci, so imele solze samo v očeh in srcu. S stoično hrabrostjo so se ločile od svoje dece s trdnim zaupanjem in vero, da jim bo maršal Jugoslavije ozdravljene otroke takoj po končani vojni zopet vrnil. Letalo je sprejelo predpisano število ranjencev v predpisanem času.

Pripeljali smo s seboj tudi nekaj letalcev, ki so se morali s padali spustiti nad Jugoslavijo. Nekateri so čakali na prevoz že dolgo časa in so bili na ravnost divji od veselja, ko so se nameščali v letalo.

Ko smo srečno pristali nekje v Italiji, nas je na letališču pričakoval zdravnik R.A.F. s svojimi sanitetjci. Rešene Amerikance so njihovi tovariši pozdravili s steklenicami piva, partizane pa so pozdravljali njihovi tovariši z bojišča.

Za nas vse je bila ta pot eno samo doživetje, ki tako tesno priklene človeka k sočloveku, da tega v življenju nikoli ne more več pozabiti. Jugoslovanska ljubezen, jugoslovanska povezanost, jugoslovanska volja in jugoslovanska zelnja, vse to je povezano v tako nedeljivo celoto, da ustvarja v srcu dočerašnjega neznanca spoštljivo občudovanje, ki ne bo nikoli več izginilo iz srca."

NARODNA MILICA

(Dopis iz Jugoslavije)

Štiri km od malega mesteca Moravice blizu zapuščene stražnice je napeta bodeča žica. To je meja. Pred Rdečo vojsko leži jugoslovanska zemlja, polna trpljenja. Tu smo srečali prve jugoslovanske kmete. Nekdaj so držali v rokah plug, danes imajo avtomatično puško, ki so jo odvzeli sovražniku. Mnogi kmečki fantje so morali v nemške tovarne, mnogi so padli v borbi za svobodo svoje zemlje. Nekateri so tudi na dopustu, ki jim ga je dalo poveljstvo N.O.V. zaradi žetve.

Sovražnik je kmetom pobral vse. Puščali so jim po 70 kg slabega žita na leto. Če so koga osumili, da je skrnil del žetve, so poslali nanj gestapovce, ki so pokradli vse, kar je bilo premakljivega. Mnoge so odpeljali v koncentracijska taborišča, kjer so za vedno izginili.

Tam, kjer so Nemci naselili svoje kolone na srbski zemlji, so hiše močno utrdili in namestili železna vrata, okrog poslopaj pa napeljali bodečo žico. Vse hiše so male trdnjave. V teh hišah so se nemške garnizije obupno branile. Rusi so jih likvidirali s topništvo, potem pa jih naskočili. Večina nemških kolonistov je padla v roke narodnih maščevalcev. Na mnogih hišah po vaseh in mestih se vidijo napisi: "Narodna milica". Take napise nosijo mnogi fantje in možje tudi na rokavih. Ta milica varuje vrednosti, ki jih je sovražnik pustil pri begu. Po osvobojenih krajih so vse hiše ozaljšane z narodnimi zastavami in z napisi: Živio Tito! Živio Staljin! Rdečo vojsko je narod povsod sprejemal z velikim navdušenjem.